

Snacka om brott – en podd från Brå

Nätkränkningar (30 juni 2015)

Medverkande: Kerstin Nelander Hedqvist och Frida Andersson, utredare på Brå. Ulrika Sundling, kommissarie vid Polismyndigheten.

Programledare: Johannes Rosenberg

[Ljudklipp]:

Röst 1: Hon är ju så ful så klockorna stannar.

Röst 2: Inte konstigt att du inte har några vänner. Kolla som du ser ut.

Röst 3: Stick hem till fucking djungeln där du hör hemma.

Röst 4: ditt jävla CP, du kan väl bara gå hem och lägga dig.

Röst 5: Akta dig jävligt noga, alla hatar dig...

Röst 6: Akta dig jävligt noga....

Röst 7: Du ska få så jävla mycket stryk...

JOHANNES:

Så kan det låta, eller snarare se ut, i människors mailboxar och på sociala medier när hot, förtal och förföljelse blir allt vanligare i den digitala världen. Hur den här brottsligheten ser ut har Brå kartlagt i rapporten *Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet*. Men trots att internet inte längre är en fluga utan har funnits i ganska många år är nätkränkningar en brottstyp där nästan alla anmälningar läggs ner. Det här är *Snacka om brott* - en podd från Brå, Brottsförebyggande Rådet.

Ordet *lättkränt* har blivit ett skällsord idag men för rättsväsendet kan man säga att ordet har en helt annan innebörd. Det är lätt att kränka och komma undan med det. I Brås rapport har utredarna Kerstin Nelander Hedqvist, Frida Andersson och David Shannon gått igenom drygt 700 polisanmälningar från 2012. De polisanmälningar som granskats omfattar olaga hot, ofredande, grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse, förtal och förolämpning. Men vilka är det som utsätts för hot och kränkningar via nätet? Två av författarna till rapporten, Kerstin

Nelander Hedqvist och Frida Andersson, berättar om hur den här brottsligheten ser ut. Så här säger Frida Andersson:

FRIDA: I stora drag så kan man säga att materialet visar att alla typer av konflikter som finns *utanför* nätet, även finns *på* nätet. Och det är ju inte så konstigt eftersom nätet idag är en viktig arena för många olika typer av möten mellan människor, och det är ju också ett viktigt forum för att kunna uttrycka sina åsikter eller för att delta i debatter av olika slag. Man kan också konstatera att i princip vem som helst kan utsättas för hot eller kränkningar på nätet, precis som att vem som helst kan utsättas för hot eller kränkningar utanför nätet.

JOHANNES: Kerstin Nelander Hedqvist konstaterar samtidigt att det finns stora skillnader i vilken typ av kränkningar som män och kvinnor utsätts för. Även skillnader mellan ungdomar och vuxna.

KERSTIN: Det vi kunde konstatera, det var att det fanns ganska tydliga könsskillnader i det som anmäls till Polisen. När flickorna polisanmäler nätkränkningar så handlar det ofta om att någon har publicerat en bild på dem, och det behöver inte vara en bild där flickan är naken eller lättklädd, utan det kan handla om en helt vanlig profilbild som man till exempel har hämtat från flickans Facebook-sida. Men däremot så finns det ofta en text till bilden som har någon slags sexuell anspelning, till exempel att det står att det här är stans största hora. Bland pojkarna å andra sidan, så var det vanligast att anmälningarna rörde sig om någon form av olaga hot, till exempel att man skriver till pojken att man ska döda honom, *jag ska klubba ner dig* eller *jag ska hugga dig med kniv*. När vi tittade på kvinnornas anmälningar så handlar de ofta om olika typer av ofredanden. Det handlar ofta om upprepade händelser av hot och kränkningar, och det var inte ovanligt att kvinnan också hade kontaktats utanför nätet. När vuxna män anmäler hot och kränkningar via nätet så rör det sig oftast om kränkningar som äger rum på olika öppna hemsidor. Ofta så rör det sig om att

mannen framställs som kriminell på olika sätt, till exempel att man skriver att mannen är en pedofil eller att han är en ekobrottsling eller liknande.

JOHANNES: Ja, det finns alltså tydliga könsskillnader när det gäller nätkränkningar. Märkbare skillnader syns också när man tittar på vem förövaren är – om det är en okänd person, en bekant eller en partner. Utsatthet från en partner är betydligt vanligare i den vuxna gruppen jämfört med bland ungdomar. För unga är det vanligare att utsättas av en bekant, eller till och med en okänd person. Frida Andersson, igen.

FRIDA: När barn och ungdomar utsätts, framförallt bland de händelser som pojkarna anmäler, så är avsändaren ofta någon som de faktiskt känner. Någon klasskamrat, eller någon skolkamrat. När flickorna hängs ut, då ofta med någon form av bild, så är avsändaren ofta anonym. Kikar man sedan på de vuxna så ser man att kvinnornas anmälningar ofta rör hot och kränkningar från en partner, antingen nuvarande eller en före detta, medan männens kränkningar ofta har en anonym avsändare. Bland de vuxna förekommer det också ett antal hot eller kränkningar där gärningspersonen är någon som man är bekant med genom föreningslivet eller affärlivet, kanske en kollega.

JOHANNES: Vad händer då med polisanmälningarna? Det utredarna har kunnat konstatera är att de här anmälningarna väldigt sällan leder till åtal. Av de drygt 700 anmälningarna i Brås rapport, har 96% lagts ner av polis eller åklagare. Varför är det så svårt att få förövare dömda för den här typen av brott? Kerstin Nelander Hedqvist, igen.

KERSTIN: Det är klart att den här siffran ser ju inte bra ut, men det är viktigt att bryta ner den och se vad som kan förklara den. Och det vi kan se, det är att det är en väldigt stor variation i det som anmäls till Polisen när det gäller grovheten. Och en del är faktiskt inte brottsligt även om det såklart kan kännas kränkande för den

enskilda individen som drabbas av det. Lite drygt var tionde anmälan i vårt material lades faktiskt ner för att det inte var fråga om en brottslig gärning. Och ytterligare omkring var tionde anmälan lades ner för att den misstänkta var under 15 år. Så gärningspersonen var alltså inte ens straffmyndig. Så när man tittar på de här uppläringssiffrorna så måste man komma ihåg att var femte anmälan i vårt material faktiskt inte hade någon möjlighet att klaras upp över huvud taget.

JOHANNES: Ytterligare 20% lades ner för att polis och åklagare i enlighet med hur lagen är utformad, inte ska utreda den här typen av brott. En tredjedel av anmälningarna i Brås material rubricerades som förtal eller förolämpning, alltså ärekränkingsbrott.

Ärekränkingsbrotten är så kallade målsägandebrott, det vill säga faller inte under allmänt åtal utan måste drivas enskilt av målsäganden själv. Det är bara i undantagsfall som polis och åklagare kan väcka åtal för ärekränkning. Hälften av anmälningarna för ärekränkning har lagts ner just på grund av att de inte ska hanteras av polis och åklagare. Ulrika Sundling är IT-brottsexpert vid Polisen.

ULRIKA: Ja, grundregeln är ju just att åklagaren inte får väcka åtal för de här brotten – ärekränkingsbrotten som förtal och förolämpning – och att initiativet till åtal just ligger hos den som är drabbad, det vill säga målsäganden då, att driva den här rättsliga processen själv. Antingen enligt enskilt åtal eller genom en skadeståndsprocess. Det finns ju också vissa begränsade möjligheter för åklagare att väcka åtal i de här ärendena – det är om de bedömer att det finns skäl att ett allmänt åtal är påkallat ur allmän synpunkt då. Och här är det viktigt att vi i Polisen tidigt, i anmälningsupptagningen redan, identifierar om det är de här kategorierna av brott, just för att man ska kunna ha en dialog tidigt med åklagaren, och att man också ska kunna ge en snabb återkoppling till målsägande om att kanske driva ett enskilt åtal. En annan initial åtgärd som är viktigt att hitta

tidigt, det är ju att identifiera om det kanske till och med är så att man behöver titta på om det är brott mot personuppgiftslagen.

JOHANNES: Ja, vi har konstaterat att väldigt få anmälningar om hot och hat på nätet leder till åtal och personupplärning. En stor andel, drygt 40%, lades alltså ner för att polisen inte kan eller ska utreda, men en lika stor andel av anmälningarna lades ner på grund av någon utrednings- eller bevissvårighet. Här borde det finnas utrymme för förbättringar. Hur ska polis och åklagare arbeta med den här typen av brott? Och vad kan man göra för att öka upplärningen? Brås rapport lyfter fram två saker som är viktiga redan i den initiala fasen. Bemötande och bevissäkring. Ulrika Sundling håller med.

ULRIKA: Bemötandet är ju jätteviktigt. Det kan många gånger vara tufft att vända sig till Polisen för att göra en anmälan för den utsatta som känner sig kränkt eller hotad och då är det ju extra viktigt att man blir väl bemött så att man inte känner sig sviken ytterligare en gång. Om det till exempel handlar just om ett ärekränkingsbrott är det ju viktigt att målsäganden också får beskrivet vad det här innebär. Att man redan vid anmälningstillfället förklarar att *nu kommer det göras en bedömning, och det här brottet ser ut så här*, och hur ärendet också kommer att hanteras – och om ärendet läggs ner, att målsäganden också får beskrivet hur man själv kan gå vidare med de här ärendena, genom att väcka ett enskilt åtal, eller att driva igenom en civilrättslig process då.

JOHANNES: När det gäller bevissäkring, menar Ulrika Sundling att det är viktigt att säkra bevis så snabbt som möjligt. Här finns inget DNA som kan hittas efter många år.

ULRIKA: Bevisning i form av till exempel digitala spår är ju många gånger tidskritisk information. Och det är ju också viktigt att vid mötet med målsäganden förklara att målsäganden inte ska radera den här kränkningen, även om det kan i sig kännas som att det är jobbigt att ha den kvar, så är den väldigt viktig i bevisningen. Och att man

också gärna ska komplettera anmälan med en skärmdump. I början av utredningen kan det vara svårt att avgöra vilken information som kan bli relevant i utredningen, och det är också viktigt att säkra innehållet i den här telefonen, till exempel i det här meddelandet som kränkningen förekommer. Och sedan senare under utredningen, så har man tid att titta på vad är det exakt som man behöver i den här specifika utredningen?

JOHANNES: Initial bevisning i IT-miljö och fortsatta beslut om utredningsåtgärder förutsätter att rättsväsendet har tillräckligt med kunskap för att hantera den här typen av brott. Enligt de poliser och åklagare som Brå träffade under sitt arbete med kartläggningen finns det stora brister i IT-kompetensen inom rättsväsendet. Ulrika Sundling håller med, och poängterar att det behövs mer resurser för att utreda kränkingsbrotten på nätet.

ULRIKA: Den generellt låga IT-kompetensen hos Polisen leder ju faktiskt till bland annat att man faktiskt riskerar att lägga ner ärenden i onödan. Och det kan ju handla om att förundersökningsledaren inte har tillräckligt god kunskap om vilka utredningsåtgärder som är möjliga i de här ärendena. Det kan handla om att förundersökningsledaren tidigt alltså kunde identifiera vad som faktiskt är sådan bevisning som är viktigt att säkra tidigt, till exempel IP-nummer. Och också veta; vad är möjligt att gå vidare med för bevisning? Vi har också identifierat – utbildningsinsatser är ju också för hela rättskedjan egentligen, alla aktörer i rättsväsendet.

JOHANNES: Det finns alltså mycket som kan förbättras i Polisens utredningar av nätbrotten mot enskilda personer. Samtidigt finns det också andra omständigheter som bidrar till att de här brotten är svåra att utreda. Ulrika Sundling, igen.

ULRIKA: Ja, det är verkligen viktigt att ha ett bra samarbete med internetföretagen, och mycket av den information som finns på

internet finns hos privata aktörer idag. Där är det jätteviktigt, och det vill jag verkligen slå ett slag för, att man tar den hjälp som finns. Och inte behöver sitta själv på sin kammare och uppfinna hjulet igen, utan att man faktiskt använder den resurs som finns på nationella operativa avdelningen, det nationella IT-brottscentrumet. Där man faktiskt sitter och tittar på vad som är möjligt att göra och vilka kanaler har vi byggt upp? Till exempel så har man etablerat jättebra kontakt med Facebook och Instagram, där man har en jättebra dialog och där man kan vara till stor hjälp för vad som är möjligt att göra i mitt ärende.

JOHANNES: Enligt de poliser och åklagare som Brå intervjuade i arbetet med rapporten, så kan en del av förklaringen till den låga uppkläringen kopplas till lagstiftningen på området, som till viss del är ålderdomlig. Idag pågår en utredning som ska se över det straffrättsliga skyddet för den personliga integriteten. Utredningen ska vara färdig den 31 januari 2016. Kerstin Nelander Hedqvist:

KERSTIN: I vissa delar så behöver också lagstiftningen ses över och anpassas efter de nya företeelserna som sker i den digitala miljön. Den svenska lagstiftningen saknar idag till exempel ett skydd för själva spridningen av kränkande film- och bildmaterial. Till exempel så är det svårt idag att lagföra någon för spridning av rena nakenbilder. Men för den som hängs ut på nätet naken så är det ju såklart väldigt kränkande. Vi tycker att det är väldigt bra att det just nu pågår en utredning där man ser över lagbestämmelserna för de här brottstyperna som vi tittar på i rapporten, och om de behöver förändras och om det straffrättsliga skyddet borde kompletteras när det gäller spridning av integritetskränkande uppgifter. Vi bedömer också att det troligtvis finns en möjlighet att öka uppkläringen för de hot och kränkningar som sker via nätet, genom att använda den befintliga lagstiftningen i form av personuppgiftslagen. Idag används den här lagen sällan och både

poliser och åklagare verkar ha dåliga kunskaper om lagen och hur den kan användas i de här sammanhangen.

JOHANNES: Att öka uppkläringen av hot och kränkningar på nätet är en viktig fråga. Ulrika Sundling betonar att det här är en brottslighet som gäller alla poliser, inte bara IT-polisen. Men hur kan resten av samhället förebygga och minska utsattheten för kränkningar och hot via internet?

ULRIKA: Polisens arbete är en del, men det behövs insatser på olika håll i samhället. Och här är ju skolan en viktig del. Brås rapport visar ju faktiskt att det här inte bara är ett ungdomsproblem, utan faktiskt ett samhällsproblem. Där är det viktigt att vi vuxna är goda förebilder.

JOHANNES: I takt med att samhället blir alltmer digitaliserat, skapas ständigt nya möjligheter för människor att enkelt kommunicera med varandra. Hot och kränkningar är förstås en baksida av det. Brås rapport visar en stor variation av vad rättsväsendet har att hantera. Rapporten belyser även viktiga utvecklingsområden för utredningsarbetet. Vill du läsa mer kan du ladda hem rapporten som heter *Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet*. Du hittar den på Brås hemsida, bra.se. Där kan du också beställa den i tryckt form.

Du hörde Frida Andersson och Kerstin Nelander Hedqvist, båda utredare på Brå, och Ulrika Sundling, IT-brottsexpert vid Polisen. Och jag, jag heter Johannes Rosenberg. Dela gärna *Snacka om brott* i sociala medier. *Snacka om brott* produceras av poddstudion.se, en del av Copyfabriken. Tills vi hörs igen, ha det så bra.